

Судовий контроль за виконанням судових рішень

Тарасенко Леонід Леонідович¹

Опубліковано	Секція	УДК
12.12.2025	Право	347.993

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17932079>

Анотація. Стаття присвячена правовому аналізу особливостей здійснення судового контролю за виконанням судових рішень. Доведено, що судовий контроль за виконанням судових рішень здійснюється за допомогою розгляду та вирішення справ за скаргами на рішення, дії чи бездіяльність органів та посадових осіб державної виконавчої служби, приватних виконавців. Встановлено, що судовий контроль за виконанням судових рішень у цивільних справах – це особлива форма правосуддя, де процесуальна діяльність суду пов'язана із виконанням судових актів у цивільних справах, яка здійснюється у формі процесуального контролю за законністю рішень, дії або бездіяльності посадових осіб та органів державної виконавчої служби у виконавчому провадженні шляхом розгляду скарг. Доведено, що право на звернення із скаргою до суду мають сторони виконавчого провадження. Встановлено, що суд є не учасником виконавчого провадження, а органом, який здійснює контроль за виконанням судових рішень. Обґрунтовано, що право оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність органів та посадових осіб державної виконавчої служби, приватних виконавців повинні мати особи, які беруть участь у виконавчому провадженні, а саме сторони виконавчого провадження, оскільки вони безпосередньо зацікавлені у виконанні/невиконанні рішення суду. Встановлено, що закон розмежував компетенцію суду та адміністративного суду у справах про оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних / приватних виконавців. Доведено, що роль суду на стадії виконавчого провадження є досить значною, оскільки крім функцій щодо видачі виконавчого документа, повноважень, пов'язаних з рухом виконавчого провадження та усуненням недоліків судового рішення, суд також розглядає скарги на рішення, дій чи бездіяльність державних виконавців та інших посадових осіб державної виконавчої служби, приватних виконавців. Процес оскарження відбувається за загальними правилами цивільного процесу з урахуванням особливостей, які притаманні цій категорії справ (щодо предмету оскарження, строків розгляду справи тощо). Доведено, що здійснення судом контролю за виконанням судових рішень сприяє запобіганню можливому порушенню прав та свобод учасників виконавчого провадження та осіб, які залучаються до проведення виконавчих дій, відновлює їх права у разі порушення, а також, що найголовніше, сприяє досягненню мети всього цивільного судочинства – реальний захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів осіб, які звертаються до суду за цим бажаним для них захистом.

Ключові слова: судовий контроль, суд, судове рішення, скарга, виконавче провадження, державний / приватний виконавець, позивач, відповідач.

¹ кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права, Львівський національний університет імені Івана Франка ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4359-8965>

Judicial control over the execution of court decisions

Abstract. The article is devoted to the legal analysis of the features of the implementation of judicial control over the execution of court decisions. It is proved that judicial control over the execution of court decisions is carried out by considering and resolving cases on complaints about decisions, actions or inaction of bodies and officials of the state executive service, private bailiffs. It is established that judicial control over the execution of court decisions in civil cases is a special form of justice, where the procedural activity of the court is related to the execution of judicial acts in civil cases, which is carried out in the form of procedural control over the legality of decisions, actions or inaction of officials and bodies of the state executive service in enforcement proceedings by considering complaints. It is proved that the parties to enforcement proceedings have the right to file a complaint with the court. It is established that the court is not a participant in enforcement proceedings, but a body that exercises control over the execution of court decisions. It is substantiated that the right to appeal the decisions, actions or inaction of bodies and officials of the state enforcement service, private enforcement agents should be held by persons participating in enforcement proceedings, namely the parties to enforcement proceedings, since they are directly interested in the execution/non-execution of the court decision. It is established that the law delimited the competence of the court and the administrative court in cases of appealing the decisions, actions or inaction of state/private enforcement agents. It is proven that the role of the court at the stage of enforcement proceedings is quite significant, since in addition to the functions of issuing an executive document, powers related to the movement of enforcement proceedings and the elimination of shortcomings of the court decision, the court also considers complaints about the decisions, actions or inaction of state enforcement agents and other officials of the state enforcement service, private enforcement agents. The appeal process takes place according to the general rules of civil procedure, taking into account the peculiarities inherent in this category of cases (regarding the subject of the appeal, the terms of consideration of the case, etc.). It has been proven that the exercise of court control over the execution of court decisions contributes to the prevention of possible violations of the rights and freedoms of participants in enforcement proceedings and persons involved in enforcement actions, restores their rights in the event of a violation, and, most importantly, contributes to the achievement of the goal of all civil proceedings - the real protection of violated, unrecognized or contested rights, freedoms or interests of persons who apply to the court for this protection desired by them.

Keywords: judicial control, court, court decision, complaint, enforcement proceedings, state / private enforcement officer, plaintiff, defendant.

Вступ

Судовий контроль за виконанням судових рішень набуває особливої актуальності в сучасних умовах правової трансформації України, зумовленої євроінтеграційними прагненнями та викликами, пов'язаними з воєнним станом.

Забезпечення реального виконання судових рішень є ключовою складовою принципу верховенства права та ефективного функціонування правосуддя. Незважаючи на належну нормативну базу, проблема невиконання або несвоєчасного виконання судових рішень в Україні продовжує залишатися системною і посідає чільне місце серед причин недовіри громадян до судової влади. Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях неодноразово наголошував, що держава зобов'язана забезпечити не лише доступ до суду, а й реальне виконання ухвалених рішень, адже саме ця стадія є завершальною гарантією захисту прав людини.

У контексті триваючих реформ судової системи, модернізації органів примусового виконання та наближення українського законодавства до європейських стандартів зростає потреба у поглибленому науковому аналізі ефективності механізмів судового контролю за виконанням судових рішень. Судовий контроль виступає важливим

інструментом забезпечення законності дій органів виконавчої служби та приватних виконавців, сприяє підвищенню відповідальності суб'єктів владних повноважень і гарантує дотримання прав сторін виконавчого провадження.

Актуальність теми також зумовлена необхідністю удосконалення правозастосовної практики, вироблення єдиних підходів у судовій практиці та подолання існуючих прогалин у законодавстві. Дослідження правової природи, форм, меж і практичної реалізації судового контролю має важливе значення як для розбудови дієвої системи виконання рішень, так і для зміцнення демократичних інституцій та правової безпеки держави.

Аналіз попередніх досліджень [1-5] показує, що у науковому дискурсі розглядаються окремі аспекти здійснення судового контролю за виконанням судових рішень. Водночас встановлено, що комплексне дослідження щодо ролі суду у виконавчому провадженні досі залишається актуальним з огляду на численні проблеми у правозастосуванні.

Метою статті є правовий аналіз положень законодавства України, яке регламентує здійснення судового контролю за виконанням судових рішень у цивільному процесі, визначення прогалин правового регулювання та висловлення пропозицій щодо вдосконалення відповідних правових норм.

Результати

Однією з важливих стадій цивільного процесу є стадія виконавчого провадження. Саме завдяки цій стадії забезпечується реальний захист порушеного чи оспорюваного права чи, який охороняється законом інтересу, що є метою цивільного судочинства. Виконання рішень, які приймають суди, покладено на державну виконавчу службу, а також на приватних виконавців. Правовою основою виконавчого провадження є Закони України «Про виконавче провадження», «Про державну виконавчу службу», Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України), Господарський процесуальний кодекс України (далі – ГПК України) та інші нормативно-правові акти.

Стадія виконавчого провадження не є обов'язковою стадією цивільного процесу, оскільки відповідач (боржник) може виконати рішення суду добровільно, і відповідно позивач (стягувач) не матиме потреби звертатися до органів державної виконавчої служби чи приватного виконавця з вимогою про примусове виконання рішення суду. Крім того, рішення суду, яке ухвалюється за результатами розгляду позову про визнання, саме по собі констатує наявність чи відсутність певних правовідносин, і захист порушеного права здійснюється цим судовим рішенням (наприклад, рішення суду про визнання авторства на твір, про права власності тощо). Контроль за виконанням державною виконавчою службою, приватними виконавцями судових рішень здійснюється, по-перше, начальником відповідного відділу державної виконавчої служби та вищестоящими посадовими особами, по-друге, судом. Зокрема, до компетенції суду віднесено розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів і посадових осіб державної виконавчої служби, приватних виконавців.

Суд у виконавчому провадженні, крім контрольних повноважень, наділяється й іншими повноваженнями, а саме:

1. повноваження щодо видачі виконавчого документа (видача виконавчого листа, його дублікату, поновлення пропущеного строку на пред'явлення виконавчого документа до виконання);
2. повноваження, пов'язані з рухом виконавчого провадження (відкладення виконавчих дій, розстрочка або відстрочка виконання);
3. повноваження, надані суду для виправлення виявлених під час виконання недоліків власного рішення (роз'яснення рішення, виправлення описок і явних арифметичних помилок, зміна чи встановлення способу і порядку виконання).

Судовий контроль за виконанням судових рішень здійснюється за допомогою розгляду та вирішення справ за скаргами на рішення, дії чи бездіяльність органів та посадових осіб державної виконавчої служби, приватних виконавців.

Велика Палата Верховного Суду відзначає, що судовий контроль за виконанням судових рішень у цивільних справах – це особлива форма правосуддя, де процесуальна діяльність суду пов'язана із виконанням судових актів у цивільних справах, яка здійснюється у формі процесуального контролю за законністю рішень, дії або бездіяльності посадових осіб та органів державної виконавчої служби у виконавчому провадженні шляхом розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність виконавців та різних позовів як важливої гарантії захисту права особи після набуття судовим рішенням чинності [6].

Відповідно до ч. 1 ст. 447 ЦПК України судовий контроль за виконанням судових рішень у цивільних справах здійснює суд, який розглянув справу як суд першої інстанції. Право на звернення із скаргою до суду мають сторони виконавчого провадження. Зокрема, сторони виконавчого провадження можуть звернутися до суду із скаргою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення порушено їхні права (ст. 447-1 ЦПК України).

Така скарга подається стороною виконавчого провадження до суду, який розглянув справу як суд першої інстанції.

Отже, можна зробити висновок, що суд є обов'язковим учасником виконавчого провадження. Проте обов'язкова участь суду у виконавчому провадженні абстрактна, оскільки виконавче провадження може відбуватися і без його участі. Наприклад, не в кожному виконавчому провадженні державний / приватний виконавець, стягувач чи боржник звертається до суду з заявою про відстрочку, розстрочку виконання рішення суду, про роз'яснення рішення, про зміну чи встановлення способу чи порядку виконання рішення суду та ін. Тобто обов'язковими учасниками, які беруть участь у кожному виконавчому провадженні, є державний / приватний виконавець, стягувач і боржник. Суд (як і експерт, перекладач, поняті, представники сторін та ін.) може і не брати безпосередньої участі у виконавчому провадженні, але у будь-який момент у разі потреби заінтересована особа (стягувач, боржник, інша особа, права якої порушено) чи державний / приватний виконавець можуть звернутися до суду з вимогою про розгляд та вирішення того чи іншого питання, яке законом (ЦПК України, ГПК України, Закон України «Про виконавче провадження») віднесено до компетенції суду.

Отже, суд у виконавчому провадженні ніби стоїть осторонь, але у разі потреби зобов'язаний розглянути звернення учасників виконавчого провадження, тобто вирішити процесуальні питання, пов'язані з виконанням судового рішення. У цьому контексті вдалою видається назва розділу VII ЦПК України, яка так і називається «Судовий контроль за виконанням судових рішень» і яка підкреслює роль суду під час виконавчого провадження. Варто зазначити, що відповідно до Закону України «Про виконавче провадження» (ст. 14) суд не належить до учасників виконавчого провадження. Зокрема, відповідно до цієї статті учасниками виконавчого провадження є виконавець, сторони, представники сторін, прокурор, експерт, спеціаліст, перекладач, суб'єкт оціночної діяльності - суб'єкт господарювання, особи, права інтелектуальної власності яких порушені, - за виконавчими документами про конфіскацію та знищення майна на підставі статей 176, 177 і 229 Кримінального кодексу України, статті 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Окрім того, для проведення виконавчих дій виконавець за потреби залучає понятих, працівників поліції, представників органів опіки і піклування, інших органів та установ у порядку, встановленому цим Законом.

Відтак суд є не учасником виконавчого провадження, а органом, який здійснює контроль за виконанням судових рішень.

У зв'язку з тим, що виконавче провадження є стадією цивільного процесу, учасників виконавчого провадження можна умовно поділити на такі групи:

I. Органи, які забезпечують виконання рішення (органи державної виконавчої служби, приватні виконавці та суд);

II. Особи, які беруть участь у провадженні по виконанню рішень (стягувач і боржник, тобто сторони, їхні представники та прокурор);

III. Органи та особи, які сприяють виконанню рішень (залучені до проведення виконавчих дій) – експерти, спеціалісти, перекладачі, поняті, представники органів внутрішніх справ та ін.

Право оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність органів та посадових осіб державної виконавчої служби, приватних виконавців повинні мати особи, які беруть участь у виконавчому провадженні, а саме сторони виконавчого провадження, оскільки вони безпосередньо зацікавлені у виконанні/невиконанні рішення суду,

Рішення, дії чи бездіяльність державних \ приватних виконавців оскаржують, по-перше, в адміністративному порядку, тобто до начальника відділу державної виконавчої служби чи іншої посадової особи, по-друге, до суду. Отже, заявник має право вибору, чи оскаржувати рішення, дію чи бездіяльність державного виконавця одразу до суду, чи спочатку в адміністративному порядку, і якщо його скаргу не буде задоволено, тоді – до суду.

Законодавець розмежував компетенцію суду та адміністративного суду у справах про оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних / приватних виконавців. Так, відповідно до ст. 74 Закону України «Про виконавче провадження» рішення, дії чи бездіяльність виконавця та посадових осіб органів державної виконавчої служби щодо виконання судового рішення можуть бути оскаржені сторонами, іншими учасниками та особами до суду, який видав виконавчий документ, у порядку, передбаченому законом. Натомість рішення, дії чи бездіяльність виконавця щодо виконання рішень інших органів (посадових осіб), у тому числі постанов державного виконавця про стягнення виконавчого збору, постанов приватного виконавця про стягнення основної винагороди, витрат виконавчого провадження та штрафів, можуть бути оскаржені сторонами, іншими учасниками та особами не до суду, який видав виконавчий документ, а до відповідного адміністративного суду.

Звертаємо увагу на правову позицію Великої палати Верховного Суду з цього приводу, яка висловлена у Постанові від 23.11.2021 р. у справі № 175/1571/15. Так, Велика Палата Верховного Суду відзначає, що зосередження контролю за виконанням рішення суду в одному судовому органі має на меті спрощення процедур контролю та забезпечення доступу до правосуддя, тому і скарги на рішення, дії та/або бездіяльність посадової особи ДВС, здійснені в порядку контролю за рішеннями, діями, або бездіяльністю державного виконавця щодо виконання рішення суду підлягає розгляду за юрисдикцією того суду, що ухвалив відповідне судові рішення [6]. Разом з тим, Велика Палата Верховного Суду відзначає, що винятками є: юрисдикція справи за скаргою на рішення, дії та/або бездіяльність державного виконавця або посадової особи при виконанні зведеного виконавчого провадження, у складі якого виконуються рішення судів різних юрисдикції та/або рішення інших органів (постанова Великої Палати Верховного Суду від 14 березня 2018 року у справі № 660/612/16-ц); юрисдикція справи щодо оскарження рішень посадової особи ДВС при розгляді звернень, поданих у порядку Закону України «Про звернення громадян» (постанова Великої Палати Верховного Суду від 12 вересня 2018 року у справі № 461/5045/16) [6].

У разі оскарження рішення дії або бездіяльність державного виконавця до начальника відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець,

начальник відділу при здійсненні контролю за рішеннями, діями державного виконавця під час виконання рішень має право у разі, якщо вони суперечать вимогам закону, своєю постановою скасувати постанову або інший процесуальний документ (або їх частину), винесені у виконавчому провадженні державним виконавцем, зобов'язати державного виконавця провести виконавчі дії в порядку, встановленому законом (ч. 3 ст. 74 Закону України «Про виконавче провадження»).

Звертаємо увагу на стислі строки оскарження до суду рішень, дій, бездіяльності державних / приватних виконавців. Так, законодавець встановлює десятиденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її права або свободи, для подання відповідної скарги.

Пропущений з поважних причин строк може бути поновлено судом на підставі клопотання особи, яка подає скаргу. Водночас у разі подання скарги з пропуском строку і за відсутності поважних причин для його поновлення та клопотання особи, яка подає скаргу, така скарга залишається судом без розгляду.

Відповідно до ст. 450 ЦПК України скарга розглядається судом у 20- тиденний строк з дня прийняття її до розгляду у судовому засіданні за участю стягувача, боржника і державного виконавця або іншої посадової особи органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця, рішення, дія чи бездіяльність яких оскаржуються. При цьому неявка учасників, які належним чином повідомлені про дату, час і місце розгляду скарги, не перешкоджають її розгляду.

У разі встановлення обґрунтованості скарги суд скасовує оскаржувані рішення та визнає оскаржувані дії чи бездіяльність неправомірними і зобов'язує державного виконавця або іншу посадову особу органу державної виконавчої служби, приватного виконавця усунути порушення (поновити порушене право заявника).

Водночас у протилежному разі (за відсутності порушення) – суд постановляє ухвалу про відмову в задоволенні скарги.

Висновки

Отже, роль суду на стадії виконавчого провадження є досить значною, оскільки крім функцій щодо видачі виконавчого документа, повноважень, пов'язаних з рухом виконавчого провадження та усуненням недоліків судового рішення, суд також розглядає скарги на рішення, дій чи бездіяльність державних виконавців та інших посадових осіб державної виконавчої служби, приватних виконавців. Процес оскарження відбувається за загальними правилами цивільного процесу з урахуванням особливостей, які притаманні цій категорії справ (щодо предмету оскарження, строків розгляду справи тощо).

Здійснення судом контролю за виконанням судових рішень сприяє запобіганню можливому порушенню прав та свобод учасників виконавчого провадження та осіб, які залучаються до проведення виконавчих дій, відновлює їх права у разі порушення, а також, що найголовніше, сприяє досягненню мети всього цивільного судочинства – реальний захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів осіб, які звертаються до суду за цим бажаним для них захистом.

Список використаних джерел

1. Верба-Сидор, О.Б. (2013). Правосуб'єктність суду у виконавчому провадженні. Автореф. дис. на здобуття наук. ступ. к.ю.н. за спец. 12.00.03., 22 с.
2. Гриновець, О. Б. (2025). Ускладнення у здійсненні виконавчого провадження. Дис. на здоб. ступ. доктора філософії за спец. 081 «Право». 2025. Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів, 187 с.

3. Сергієнко, Н. А. (2024). Виправлення помилки у виконавчому документі та визнання виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню: проблеми та перспективи. Наука і техніка сьогодні. Серія Право, 4 (32), 115-125.
4. Сайко, Л.Ю. (2014). Роль суду у виконавчому провадженні. Актуальні проблеми юридичної науки на шляху сучасної розбудови держави і суспільства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 72-75.
5. Тарасенко, Л.Л. (2025). Видача дубліката виконавчого документу та пред'явлення його до виконання: правові позиції Верховного Суду. Національні інтереси України, 9 (14), 700-714.
6. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 23.11.2021 р. у справі № 175/1571/15. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829975>